

Συνέντευξη: Ισίδωρος Ζουργός

Με βάση δημοσιεύματα στον τύπο το 2024 καταγράφηκαν 11312 νέοι τίτλοι. Την ίδια στιγμή υπάρχει μεγάλη συζήτηση για το ότι ο κόσμος, ιδιαίτερα οι νέοι, δεν διαβάζουν βιβλία. Αν πράγματι ισχύουν αυτά βλέπουμε μια μεγάλη αντίφαση. Ποια είναι η άποψη σας;

Πραγματικά βρισκόμαστε μπροστά σε μία αντίφαση. Ενώ υπάρχει μεγάλη παραγωγή και προσφορά κειμένων, δεν υπάρχει η ανάλογη ζήτηση, με άλλα λόγια γράφουμε πολύ περισσότερο από όσο διαβάζουμε. Θα μπορούσαμε να κάνουμε μερικές υποθέσεις που θα επιχειρούσαν να εξηγήσουν το φαινόμενο.

Καταρχάς ο εκδοτικός πληθωρισμός μπορεί να εκτιμηθεί ως ένα θετικό γεγονός, με την έννοια ότι η γραφή εξακολουθεί να είναι ένας δρόμος διαφυγής έως και λύτρωσης από την ασφυκτική πίεση ενός όλο και πιο σύνθετου κόσμου, που αλλάζει εντυπωσιακά γρήγορα γεννώντας άγχος και ενίοτε συναισθηματική ασφυξία.

Είναι θετικό επίσης ο κόσμος της γραφής και των εκδόσεων να βρίσκεται στην επικαιρότητα ως ένα στοιχειώδες αντιστάθμισμα στην ελαφρότητα της ψεύτικης αυτοεικόνας με τις στημένες πόζες και την κομφορμιστική αισθητική, που κατακλύζει πολλά μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Η υπερπαραγωγή έχει όμως και παρενέργειες, όπως η δυσκολία να ξεχωρίσουν μέσα από ένα πλήθος εκδόσεων (οι οποίες είναι σε μεγάλο βαθμό αυτοχρηματοδοτούμενες από τους ίδιους τους δημιουργούς) συγγραφείς με ιδιαίτερα χαρίσματα. Στην ποίηση, για παράδειγμα, εκεί που κατά τη γνώμη μου είναι πιο διακριτή η ευκολία της έκδοσης, ένας νέος ποιητής με μεγάλες δυνατότητες, είναι δυσδιάκριτος για να μην πω καταδικασμένος στην αφάνεια. Μια άλλη δυσάρεστη όψη του φαινομένου για το οποίο συζητάμε είναι ότι πολύ συχνά οι γράφοντες/σες στερούνται μιας στέρεης αναγνωστικής εμπειρίας, βασική προϋπόθεση κατά τη γνώμη μου για κάθε εκδοτικό εγχείρημα. Το αποτέλεσμα, λοιπόν, είναι συχνά φτωχό σε ποιότητα και πρωτοτυπία.

Ας μη ξεχνάμε πως τα πολυάριθμα εργαστήρια δημιουργικής γραφής τονίζουν με κάθε τρόπο ότι η πρωταρχική στόχευση των μαθημάτων είναι να γίνουμε δημιουργικοί αναγνώστες. Δεν είναι πάντα απαραίτητο οι συγγραφικές

προσπάθειες να παίρνουν τον δρόμο της έκδοσης. Άλλωστε σήμερα το ψηφιοποιημένο περιβάλλον παρέχει τη δυνατότητα έκφρασης και επικοινωνίας μέσα από κείμενα. Η γραφή, ως το ξαναθυμηθούμε αυτό, προσφέρει κυρίως την αίσθηση της εσωτερικής ισορροπίας και συμβάλει στην αυτογνωσία μας. Η κοινοποίηση μέσα από μια έκδοση είναι το απώτατο και διόλου αυτονόητο στάδιο της σχέσης μας με την ανάγνωση και τη γραφή. Φαίνεται όμως πως τέτοιες παραινήσεις δεν εισακούονται ιδιαίτερα.

Βλέπουμε πολλές φορές μαθητές που θέλουν να σπουδάσουν θετικές επιστήμες να μην ασχολούνται με τη γλώσσα και το γράψιμο. Ταυτόχρονα μέσα από τις αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών του σχολείου υπάρχει, ως ένα βαθμό, υποβάθμιση των λογοτεχνικών κειμένων ή αλλιώς την τάση να οδηγούμαστε στην λογική ότι η γλώσσα παίζει μόνο το ρόλο της επικοινωνίας. Από την άλλη είναι γνωστό ότι η γλώσσα είναι το μέσο με το οποίο ο άνθρωπος σκέφτεται. Ποια είναι η άποψη σας για το ρόλο της γλώσσας;

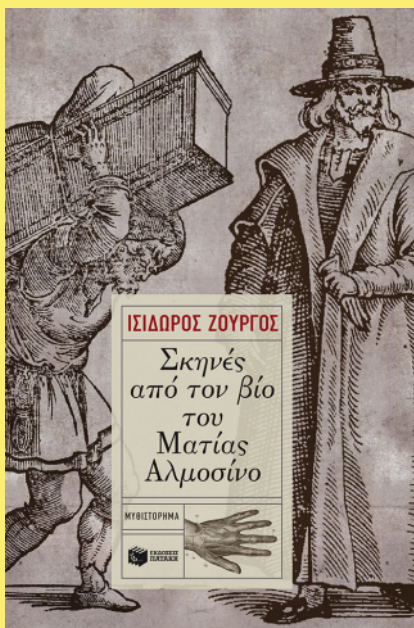
Συνέχεια στη επόμενη σελίδα

Πώς θα μπορούσα μέσα σε λίγες γραμμές να εκφράσω την πρωτοκαθεδρία της γλώσσας; Η γλώσσα είναι συλλογιστική αναδίπλωση, οργάνωση του νου, παιδεία και σπουδή των εννοιών, ταυτότητα, αισθητική, έκφραση στοργής αλλά και εξουσίας, προσευχή, αναπνοή... Είναι η μετάβαση από το νευρωτικό εγώ στον Άλλον, είναι μια βροχούλα που δροσίζει τη στεγνή και μοναχική συνείδηση.

Πώς θα μπορούσαμε να αναβαθμίσουμε το επίπεδο της γλώσσας μας;

Διαβάζοντας και ακούγοντας. Η ανάγνωση ως συνήθεια, να το τονίσουμε αυτό, δεν πρέπει να είναι μόνο καθήκον, μάλιστα ενίοτε βαρετό αλλά και μια διαρκής ευχαρίστηση, αρκεί αυτό να το ζήσουμε κάποια στιγμή και να το συνειδητοποιήσουμε. Να κάτι που οφείλουμε να καλλιεργήσουμε από την πρώιμη παιδική ηλικία, την αβίαστη και απρόσκοπτη ανάγνωση. Πριν από την κατάκτηση του αναγνωστικού μηχανισμού, την αποκρυπτογράφηση δηλαδή των γραπτών συμβόλων σε λόγο και έννοιες, το να ακούει ένα μικρό παιδί να του διαβάζουν ένα βιβλίο ή να του διηγούνται μια παραμυθένια αφήγηση - τι καλύτερο - συμβάλει με τον καλύτερο τρόπο στην αναβάθμιση της γλωσσικής καλλιέργειας. Μια στοργική αγκαλιά και η ανάγνωση ενός εικονογραφημένου βιβλίου είναι ό,τι καλύτερο μπορούμε να προσφέρουμε στα παιδιά πριν ακόμη πατήσουν το κατώφλι του σχολείου. Η μυρωδιά του χαρτιού, η σωματική επαφή μιας αγκαλιάς, η αφή στις

ζωγραφιές των σελίδων και στις λέξεις... Είναι ωραία εικόνα τα αφημένα βιβλία στο κομοδίνο ή βιβλία που μεταφέρονται ως παιχνίδια σε κάθε γωνιά του σπιτιού. Έτσι γεννιέται ο αναγνωστικός έρωτας και στρώνεται ο δρόμος του μελλοντικού αναγνώστη.

Είναι πάντως παρήγορο το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αναβίωση της ακρόασης μέσω των podcasts και των audio books, για να μην πούμε και για την ανεξάντλητη μαγεία του ραδιοφώνου. Νέοι άνθρωποι ταξιδεύουν ακούγοντας με τα ακουστικά του κινητού κείμενα και ελκυστικές ιστορίες. Η ακρόαση είναι, νομίζω, ταιριαστή στη φύση μας. Ο άνθρωπος είναι ένα ον που του αρέσει να ακούει αλλά και να αφηγείται ιστορίες. Έτσι γεννήθηκε ο πολιτισμός και οι πρώτες μυθώδεις αφηγήσεις, μέσα σε μια ομήγυρη και γύρω από μια φωτιά.

Η τεχνητή νοημοσύνη βρίσκεται ψιλά στην ατζέντα του δημόσιου διαλόγου. Έχετε επαφή με αυτό που λέγεται Τεχνητή Νοημοσύνη; Θα επηρεάσει την παραγωγή λόγου και γενικότερα την τέχνη;

Έχουν γραφτεί πολλά για το θέμα και μάλιστα από ανθρώπους που παρακολουθούν από κοντά τις εξελίξεις που είναι ραγδαίες. Δεν έχω να προσθέσω κάτι αξιοσημείωτο πάνω σε αυτό. Οι φόβοι είναι βάσιμοι, όμως θέλω να πιστεύω πως η καρδιά της καλλιτεχνικής δημιουργίας, η ανθρώπινη δημιουργική φαντασία, θα εξακολουθεί να έχει τον πρώτο ρόλο έχοντας δίπλα της πολλούς ψηφιακούς υπηρέτες που θα πλένουν τα πιάτα. Οι άνθρωποι θα βάζουν τους στόχους, θα ονειρεύονται τι θέλουν να καταφέρουν και η τεχνητή νοημοσύνη θα τους ευκολύνει συντομεύοντας τη διαδρομή. Αν κοιτάξουμε πίσω στην ιστορία, την εμφάνιση κάθε τεχνολογικής καινοτομίας συνόδευσαν πάντα αδικαιολόγητοι φόβοι πολλοί από τους οποίους ακούγονται σήμερα αφελείς. Θα δούμε... Ίσως αυτό που θέλω να πιστεύω σήμερα αποδειχθεί στο μέλλον εξαιρετικά απλοϊκό, ίσως πολύ ισχυρές δυνάμεις αποκτήσουν τον έλεγχο και ο άνθρωπος καταντήσει είλωτας κάτω από τα ίδια του τα επιτεύγματα. Τότε θα έχει έρθει μάλλον η ώρα που θα δακρύνουμε συντροφιά με τον Προμηθέα, μ' αυτόν που κάποτε μας χάρισε τη φωτιά.

Σε διάφορα έργα σας όπως το "Σκηνές από το βίο του Μαρτίας Αλμοσίνο" περιγράφεται με πολύ ωραίο τρόπο, μέσα από την ζωή του κεντρικού ήρωα της ιστορίας σας, το πως ήταν η ιατρική τα μέσα του 1600, ή στο "Περί της εαυτού

Συνέχεια στη επόμενη σελίδα

ψυχής” τον ρόλο των λόγιων στο Βυζάντιο. Ποια θα μπορούσε να είναι και ποια είναι η σχέση λογοτεχνίας και επιστήμης;

Μόνο ως σχέση αλληλοσυμπλήρωσης μπορώ να την φανταστώ. Από τη μια ο δρόμος του ορθού λόγου, της μεθοδολογίας, της συνεκτίμησης και ταξινόμησης των φαινομένων, η δοκιμή και η επαλήθευση. γενικά μια στρωτή λεωφόρος που μας προσφέρει κατά τους τελευταίους αιώνες όλο και περισσότερη έγκυρη γνώση, μεγαλύτερη ευκολία και άνεση, μακροβιότητα... Υπάρχει όμως, και η τέχνη, με τους χρωματόδρομους, με τα μονοπάτια που είναι πιο πολύ για τους ιδιόρρυθμους, η φαντασία που δεν μπαίνει σε μετρήσεις, η έκρηξη του ανθρώπινου ψυχισμού, το αυθόρμητο, το δυσερμήνευτο θαύμα, η γοητεία που φλερτάρει με το ανοίκειο και το όνειρο.

Επιστήμη και τέχνη είναι τα δύο χέρια του ανθρώπου, η επιστήμη μάλλον το δεξί. Τους αριστερόχειρες της ανθρώπινης συνθήκης συνηθίζουμε να τους ονομάζουμε καλλιτέχνες.

Έχει μεγάλη σημασία να κατανοήσουμε ότι αυτό που κάνουμε σήμερα δεν έρχεται από το πουθενά, ότι συνεχίζουμε το έργο των προηγούμενων επιστημόνων, καλλιτεχνών, ανθρώπων γενικότερα. Σε αυτό σημαντικό ρόλο παίζουν οι δάσκαλοι μας, κυριολεκτικά ή μεταφορικά. Έχεις κάποιο προσωπικό παράδειγμα πανεπιστημιακού ή και άλλου δασκάλου που να συνέβαλε σε αυτό που είσαι σήμερα;

Είναι πολύ σημαντικό να μην ξεχνάμε ό,τι δεν δημιουργούμε από το πουθενά, κάποιοι από τους παλαιότερους μας τάισαν και μας ξεδίπασαν. Υπάρχει και ο στίχος του Σεφέρη να μας το θυμίζει. Είναι παιδιά πολλών ανθρώπων τα λόγια μας. Στη δική μου ζωή δεν υπήρξε μια ολοκληρωμένη μακρόχρονη σχέση μαθητείας, αξιώθηκα όμως να συναναστραφώ περιστασιακά με σημαντικούς ανθρώπους κι ας μην ήταν όλοι ευρέως αναγνωρίσιμοι. Όλες όμως αυτές οι εμπειρίες ήταν αποσπασματικές και κάποιες από αυτές ήρθαν, όταν η διψασμένη εφηβεία είχε παρέλθει. Νομίζω πως θα κουβαλάω πάντα από εκείνη την εποχή μια αίσθηση πνευματικής ορφάνιας (πάλι ο Σεφέρης). Αυτό όμως μου πρόσφερε κάτι πολύ σημαντικό, το πείσμα της μοναχικής εξερεύνησης. Έμαθα να ψάχνω δίχως πλοηγό, καμιά φορά και με την αφή στο σκοτάδι

αναζητώντας όλα εκείνα που είχα ανάγκη.

Αν και στερήθηκα αυτή τη μονιμότητα της φυσικής επαφής με κάποιον δάσκαλο,

ευτυχώς υπήρχαν τα βιβλία τα οποία αναπλήρωσαν αυτόν το ρόλο.

Μαθήτευσα σε συγγραφείς,

διανοητές και φιλοσόφους μέσω των κειμένων, διαδρομή μακρόσυρτη και κουραστική. Ένας δάσκαλος ως φυσικό πρόσωπο σε προειδοποιεί για τις κακοτοπιές, σου δείχνει πώς να κόβεις δρόμο,

πώς να εξοικονομείς δυνάμεις. Στην κατά μόνας ανάγνωση πολλές φορές χάνεσαι, αποθηκεύεις αναπάντητα ερωτήματα, πέφτεις σε παγίδες, όμως παρόλα αυτά σπουδάζεις το ακριβό τίμημα της ελευθερίας.

Προφανώς και δεν προτείνω τέτοιες διαδρομές, ειδικά στις επιστήμες νομίζω πως είναι αδιανόητες οι πορείες έξω από την κοινότητα. Η γνώση προάγεται κυρίως από συλλογικές προσπάθειες, η καλλιτεχνική δημιουργία μπορεί βέβαια να ανθίσει και στην έρημο, αλλά αυτό δεν είναι διόλου απαραίτητο.

**Επιμέλεια συνέντευξης
Τζαμάλ-Οδυσσέας Μαΐτα**